

kış 2001

SINIF YÖNETİMİ VE DİSİPLİN MODELLERİNİN DAYANDIĞI TEMEL YAKLAŞIMLAR

Dr. Naciye AKSOY

G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği Bölümü

Bu çalışmada sınıf yönetimi ve disiplin modellerinin dayandığı temel yaklaşımların tartışılması amaçlanmıştır. Müdahaleci, müdahaleci olmayan ve etkileşimsel sınıf yönetimi yaklaşımı olarak üç başlık altında ele alınan yaklaşımlar dayandıkları felsefi ve psikolojik temeller, sınıf içi kurallar oluşturma, öğrenci davranışlarını kontrol etme, öğretmen ve öğrencilerin hak ve sorumlulukları, müdahale yöntemleri açısından incelenmiştir.

Fiziksel ortamın düzenlenmesi, kural ve prosedürlerin oluşturulması, öğretimin planlanması, kişiler arası ilişkiler ve disiplin gibi boyutlardan oluşan sınıf yönetimi üzerine çok sayıda model önerilmiştir ve önerilmeye devam edilmektedir. Bazı modeller arasında benzerlikler olmakla birlikte bu modellerin her biri sınıf yönetimi ve öğrenci davranışlarının yönetimine ilişkin çeşitli çözüm yolları sunmaktadır. Ancak bir modelin her okul, sınıf, öğrenci ve öğretmen için geçerli olabileceğini savunmak oldukça güçtür. Başka bir deyişle bir model herhangi bir disiplin sorununa çözüm getirirken başka bir sorun için etkili olmayabilir. Bununla birlikte hangi durumlarda hangi modelin daha işlevsel olduğunu görmek açısından bu modellerin dayandıkları psikolojik ve felsefi temellerin bilinmesi gerekir. Newton'a göre (1980) modellerin dayandığı temel kavram ve felsefelerin bilinmesi özellikle iki nedendenle gereklidir. Birincisi, modellerin altında yatan kavram ve felsefeleri bilmek ve anlamak öğretmen ve yöneticilerin farklı bakış açılarından kaynaklanan çatışmaların çözülmesine yardım eder. İkincisi, etkili bir disiplin planının oluşturulması ve uygulanmasında kavram ve felsefeler en iyi seçeneklerin bulunmasını kolaylaştırır. Ayrıca Wolfgang ve Glickman'ın (1980) belirttiği gibi psikolojik ve felsefi temelleri bilmek, sınıf yönetimi ve öğrenci disiplinine ilişkin kişisel yaklaşım ve inançları geliştirmek ya da değiştirmek açısından da bir temel oluşturabilir.

Sınıf yönetimi ve disipline ilişkin modeller Wolfgang ve Glickman (1980) tarafından dayandıkları felsefe ya da psikolojik temeller dikkate alınarak müdahaleci yaklaşım, müdahaleci olmayan yaklaşım ve etkileşimsel yaklaşım olarak üç temel başlık altında kavramsallaştırılmıştır. Bu çalışmada bu üç temel yaklaşımın ve yaklaşımların kapsamına giren modellerin tartışılması amaçlanmıştır.

TEMEL YAKLAŞIMLAR

Müdahaleci Olmayan Sınıf Yönetimi Yaklaşımı

Müdahaleci olmayan sınıf yönetimi yaklaşımı insancıl (hümanist) ya da öğrenci merkezli olarak da bilinen felsefi ve psikolojik temele dayanmaktadır. İnsancıl düşünceye göre birey dışardan gelen uyarıcıların pasif alıcısı değil duyan, düşünen, hisseden, yaratan, kendi amaçlarını algılayan ve bu amaçları içsel potansiyelini kullanarak ve keşfederek başaran kişidir (Hanif, Nawaz ve Tanveer, 1979). Başka bir deyişle insancıl akım her çocuğun içsel bir usa sahip olduğuna ve bu içsel usun çocuğu kişisel gelişmeye yönlendirdiğine inanmaktadır (Calloway, 1986). İnsancıl düşüncenin dayandığı yöntemlerden bazıları Hanif, Nawaz ve Tanveer (1979) tarafından aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

1. Öğretmen öğrenme durumlarını kontrol etmez veya egemenliği altına almaz. Öğretmen sadece öğrenmeye yardım eden kaynak ve danışman kişidir.
2. Öğrenme için kişiler arası etkili iletişim gereklidir. Öğretmen ve öğrenciler arasında saygı ve güvene dayalı bir ilişki vardır.
3. Öğrenciler kendi gelişimsel düzeylerine bağlı olarak çeşitli yollarla kendilerini ifade etmeye cesaretlendirilirler ve her öğrenci kendi tercihine göre eğitsel etkinliklere katılır.

Sınıf yönetimi ve disipline ilişkin temelini insancıl düşünce üzerine oturtan müdahaleci olmayan yaklaşımın altında öğrencilerin kendi davranışlarını kontrol etmede temel sorumluluğa sahip oldukları ve kendi davranışlarını kontrol etme yeteneğinin tabiatlarında var olduğu inancı yatmaktadır. Öğretmenin temel rolü öğrencilerin kendi davranışlarını kontrol etmelerine yardımcı olacak sınıf ortamını oluşturmaktır. Kabul edilebilir öğrenci davranışlarına yönelik kurallar, öğretmenin rehberliğinde öğrenciler tarafından geliştirilir (Levin ve Nolan, 1991).

Müdahaleci olmayan yaklaşıma göre, istenmeyen öğrenci davranışlarının nedeni duygu ve düşüncelerdeki karışıklıklardır. Bu durumda öğretmen öğrenciye hareketlerinin farkında olmasını sağlayacak sinyaller vermeli ve öğrenci ile onun duyguları üzerine konuşmalıdır (Wolfgang, 1999). Başka bir ifade ile istenmeyen öğrenci davranışlarını dışardan kontrol etmek gerekli ancak yeterli değildir. Bu nedenle öğretmen rahatsız edici davranışa neden olan duygu ve düşünceler üzerinde yoğunlaşmalıdır. Öğretmen istenmeyen davranışa hemen müdahale etmek yerine önce sözsüz mesajlar göndermeli ve davranışlarını kontrol etmesi için öğrenciye zaman tanımalıdır. Öğrenci davranışlarını kontrol edemez ve öğretmenin müdahalesi kaçınılmaz ise izlenecek temel yöntem öğretmen ve öğrenci arasında özel görüşme yapmaktır. Özel görüşmelerde öğretmen empatik dinleme ve soru cevap gibi iletişim becerilerini kullanır ve öğrencinin gerçekçi bir çözüme ulaşmasına yardımcı olur. Ancak öğretmen çözüm yolları konusunda dayatıcı değildir (Levin ve Nolan, 1991).

Müdahaleci olmayan yaklaşımla uyumlu öğretmen gücü, uzmanlık gücü ve karizmatik güçtür (Levin ve Nolan, 1991). Uzmanlık gücü, Lunenburg ve Ornstein (1991) tarafından bireyin sahip olduğu özel yetenek ve bilgiye dayalı güç olarak tanımlanmaktadır. Uzmanlık gücüne sahip öğretmenler konuları en iyi şekilde açıklar, öğrettikleri şeylerden coşku ve haz duyarlar, kendilerinden emin ve güvenli görünürler (Borich, 1996). Ayrıca bu güce sahip olanların öğrencilerin kendi davranışlarını kontrol etmelerini ve sorunların gerçek nedenlerini görmelerini sağlayacak yetenekleri vardır. Karizmatik gücün temelinde ise tartışmasız bir güven, bağlılık, sadakat ve itaat yatmaktadır (Lunenburg ve Ornstein, 1991). Bu güce sahip öğretmenler öğrenciler tarafından sevilir ve sayılırlar (Borich, 1996).

Müdahaleci olmayan yaklaşım kapsamında yer alan en tanınmış sınıf yönetimi ve disiplin modelleri Gordon'un öğretmen etkililiği eğitimi (teacher effectiveness training) modeli ve Ginott'un uygun iletişim modelidir. Öğretmen etkililiği eğitimi modelinin merkezini öğrenci ve öğretmen arasındaki açık ve güvenilir iletişim oluşturmaktadır. Bu yolla sağlanan iletişimin amacı sorun yaşayan öğrenciyi anlamak, empati göstermek ve öğrencinin sorununa çözüm yolları bulmasına yardım etmektir. Etkin dinleme, ben mesajı, kazanan yok metodu, ve münazara bu modelin temel kavramlarıdır. Gordon'a göre etkili bir disiplin sağlamanın en etkin yolu öğretmenin güçlü desteğiyle öğrencilerin otokontrolünü geliştirmektir. Gordon etkili bir disiplinin zorla ya da ödül-ceza ile sağlanamayacağına inanmaktadır (Charles, 1996; Wolfgang, 1999; Calloway, 1986).

Ginott'un ileri sürdüğü uygun iletişim modelindeki iletişim öğrencilerin olaylar ve kendilerine ilişkin duygularıyla uyumlu iletişim olarak tanımlanmaktadır. Bu modelin merkezinde ise öğretmenler izin verirse öğrencilerin kendi davranışlarını kontrol edebilecekleri düşüncesi vardır. Öğretmenler etkili iletişim becerilerini kullanarak öğrencilerin kendi duygu ve düşünceleri ile başa çıkmalarına yardım eder. Öğrencilerin benlik algısını etkilemek ve onları kabul edilebilir davranışa yönlendirmek için kullanılacak en temel araç iletişim becerileridir (Borich, 1996). Ginott'a göre ceza, düşmanlık, kin ve intikam gibi sonuçlara neden olur. Bu nedenle öğrenci davranışlarını kontrol etmek için cezaya hiç bir zaman başvurulmamalı ve alternatif kontrol yöntemleri bulunmalıdır. Her şeyden önce öğretmenler önce kendilerini kontrol etmeli, nazik, yardımcı, saygılı olmalı, öğrencilerinin kullanmasını istemediği dili kullanmamalı ve olayları sakin ve mantık çerçevesinde çözmelidirler. Kısacası öğretmenler davranış ve sözleriyle öğrencilere model olmalıdır (Charles, 1996).

Müdahaleci Sınıf Yönetimi Yaklaşımı

Müdahaleci sınıf yönetimi yaklaşımı geleneksel ya da davranışçı yaklaşım olarak bilinen felsefi ve psikolojik temele dayanmaktadır. Davranışçı yaklaşımda bireyin davranışları ile bireyin psikolojik, fizyolojik, duygusal rahatsızlıkları, ve gelişim düzeyleri arasında bir ilişkinin var olduğu inkar edilmemektedir. Ancak bu yaklaşım bireyin içsel duygu ve düşünceleri değil gözlenebilir ve ölçülebilir davranışları ile çevrenin bireyin davranışları üzerindeki etkisi üzerine odaklanmaktadır (Zirpoli ve Melloy, 1997; Alexrod, 1977). Geleneksel ya da davranışçı yaklaşımın davranış ve öğrenmeye ilişkin temel varsayımları aşağıdaki gibi özetlenmektedir (Zirpoli ve Melloy, 1997; Hanif, Navaz, ve Tanveer, 1979):

1. Davranışların bir çoğu öğrenilir. Bireyler pekiştirilen davranışları gösterme pekiştirilmeyen ya da cezalandırılan davranışları göstermekten kaçınma eğilimindedirler.
2. Bireyler farklı ortamlarda farklı davranışlarda bulunurlar. Çünkü davranış için her ortamın kendine özgü uyarıcıları vardır.
3. Bir çok davranış öğretilir ve değiştirilebilir.
4. Öğrenme gözlenebilir ve ölçülebilir koşullar altında gerçekleştiği için bu koşullar kontrol edilebilir.

5. Öğretmen ödüller ve pekiştireçler kullanarak öğrenme durumlarını yapılandırmalı ve kontrol etmelidir.
6. Öğretmen için öğrencilerin davranışlarını kontrol edecek yolları düzenlemek ve uygulamak bir zorunluluktur.

Müdahaleci sınıf yönetimi yaklaşımına göre öğretmen öğrenci davranışlarını kontrol etmede temel sorumluluğa sahiptir. Bu nedenle, öğretmen sınıf içi davranışlara yönelik kuralları kendisi oluşturur, beklentilerini açık ve anlaşılır şekilde belirtir ve öğrencilerin kurallara uymasını sağlamak için ödül ve zorlayıcı gücü kullanır. Müdahaleci yaklaşım olumsuz öğrenci davranışları ile baş etmede öğrenciler arasındaki bireysel farklılıkları dikkate almaz. Olumsuz davranışlar oluştuğunda anında müdahale edilmelidir (Levin ve Nolan, 1991).

Müdahaleci yaklaşım kapsamına giren en tanınmış sınıf yönetimi ve disiplin modelleri Canter modeli ve Axelrod modelidir (Levin ve Nolan 1991; Calloway, 1986). Canter'in modeli İngilizcede Assertive Discipline olarak bilinmektedir. Assertive kelimesinin Türkçe'de tam karşılığı bulunmamakla birlikte bazı yazarlar bu kelimeyi "güvengen" (Celep, 2000) bazıları da "iddialı" ya da "kararlı" olarak (Tertemiz, 2000) Türkçeleştirmiştir. Canter modeli özellikle öğretmenin sınıf içindeki hakları kavramı üzerinde yoğunlaşmaktadır Canter'e göre (Baron, 1992; Wolfgang, 1999; Ellis ve Karr-Kidwell, 1995; Charles, 1996) öğretmenler:

1. Kabul edilebilir ve kabul edilemez öğrenci davranışlarına ilişkin sınırları açıkça tanımlayan kurallar ve yönergeler oluşturma sorumluluğuna ve hakkına sahiptir.
2. Kural ve yönergelerin öğrenciler tarafından tutarlı bir şekilde izlenebilmesi için bu kural ve yönergeleri yıl boyunca öğrencilere öğretme sorumluluğuna ve hakkına sahiptir.
3. Öğrencilerin olumsuz davranışları ile baş edebilmek için ailelerin ve okul yöneticilerinin yardımına baş vurma sorumluluğuna ve hakkına sahiptir.

Canter modelinin dayandığı varsayımlar ise (Edwards,1997; aktaran: Celep 2000, s.121) şunlardır:

1. Öğrenciler kurallara uymaya zorlanmalı.
2. Öğrencilerden uygun sınıf kurallarını oluşturma ve izleme davranışı beklenilmemeli.

3. Cezalandırma öğrencilerin olumsuz davranıştan kaçınmasına, olumlu davranışı üstlenmesini sağlar.
4. Olumlu davranışlar olumlu pekiştireçlerle kuvvetlendirilir.
5. İyi bir sınıf yönetimi için aileler ve okul yöneticileri kuralları yerleştirmeye yardımcı olmalıdır.

Axelrod'un davranış değiştirme (behavior modification) modeli ise öğrencilerin olumlu davranışlarını artırma olumsuz olanları azaltma üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu modele göre önemli olan bireyin o anki davranışının gözlenmesi, ölçülmesi ve içinde bulunulan çevrenin bireyin davranışına olan etkisinin bilinmesidir. Axelrod'a göre (1977) öğrenciler okula sosyal ve akademik becerilerden yoksun olarak gelir. Öğrencilerin kendi davranışlarını kontrol etme becerisi olmadığı için öğretmenler olumlu ve olumsuz pekiştireçler kullanarak öğrencilerin davranışlarını değiştirmelidir. Olumlu pekiştireçlerin etkisini artırmak için pekiştirecin uygun davranıştan hemen sonra verilmesi gerekir. Eğer öğretmenler öğrenci davranışlarında uygun değişimler yapamıyorsa mesleğin sorumluluklarını yerine getirmiyor sayılırlar. Axelrod'a göre bir davranış değiştirilmeden önce öğretmen davranışın değiştirilip değiştirilmemesi gerektiğine karar vermelidir. Bu kararı vermek her zaman için kolay değildir. Bu nedenle davranışın sıklığına ya da yerine göre bu kararı vermek gerekir. Ayrıca öğretmen kendisini rahatsız eden her davranışı değiştirmeye kalkışmamalıdır. Başka bir deyişle öğretmenler yanlış okuma gibi özellikle akademik yetersizliklerden kaynaklanan olumsuz davranışları hoş görebilmelidir.

Etkileşimsel Sınıf Yönetimi Yaklaşımı

Etkileşimsel sınıf yönetimi yaklaşımı ise hem insancıl hem de davranışçı felsefenin ilkelerine dayanmaktadır. Demokratik ilkelerin kolayca uygulanabileceği bu yaklaşıma göre bireyin gelişimini etkileyen pek çok faktör vardır. Birey ancak bu faktörler arasındaki ilişkiye bakılarak anlaşılabilir. Büyüme birey ve bireyin içinde bulunduğu çevre arasındaki dinamik bir süreçtir. Bu nedenle bireyin gelişiminde hem çevre hem de içsel duygu ve düşünceler birlikte değerlendirilmelidir. Bireyin yakın çevresinde yer alan önemli kişiler bireyi kabul edilebilir davranışlara yöneltir. Bu önemli kişiler kabul edilemez davranışlar oluştuğunda ise sınırları oluşturma ve sorunlara yapıcı çözümler getirme sorumluluğunu üstlenirler (Calloway, 1986).

Etkileşimsel sınıf yönetimi yaklaşımına göre öğrenci davranışlarının kontrol edilmesinde hem öğretmen hem de öğrenciler temel sorumluluğa sahiptir. Bu yaklaşımda öğretmen grubun ihtiyaçlarını bireysel ihtiyaçların önünde tutar. Grup haklarını korumak için gözlenebilir davranışları kontrol etmek gereklidir. Ancak sorunların gerçek nedenini anlamak için de öğrencilerin duygu ve düşüncelerinin yoklanması zorunludur. Uzun dönemde öğrencilere kendi davranışlarını kontrol etme fırsatları verilir ancak asıl amaç tüm öğrencilerin öğrenme haklarını korumaktır. Sınıf kuralları genellikle öğrenciler ve öğretmen tarafından ortaklaşa oluşturulur. Bazı öğretmenler asgari sayıda ancak çok gerekli olan kuralları öğrencilere açıklar ve daha sonra öğrencilerin ek kuralları geliştirmelerine izin verir. Öğrenciler tarafından önerilen kurallardan hangisinin uygulanacağı seçimle belirlenir. Öğretmenler öğrencilerin kurallara uyup uymadığını ve bazı kuralların değiştirilip değiştirilmemesi gerektiğini tartışmak için sık sık sınıf içi toplantılar yaparlar. Sınıf içi toplantılar yapmanın amacı öğrencilerin kendilerine ve sınıftaki diğer öğrencilere karşı olan sorumluluklarının farkına varmalarına yardımcı olmaktır (Levin ve Nolan, 1991).

Etkileşimsel yaklaşım kapsamında yer alan öğretmenler genellikle uzmanlık gücü ve yasal gücü kullanırlar. Her iki güce göre okulun temel amacı öğrencilere kendileri için değerli olan bilgileri öğrenmelerine yardımcı olmaktır. Bu nedenle öğretmen bir bütün olarak sınıf haklarını korumalı ve grup haklarına engel olan bireysel davranışları mümkün olduğunca çabuk durdurmalıdır (Levin ve Nolan, 1991).

William Glasser ve Rudolf Dreikurs etkileşimsel sınıf yönetimi yaklaşımı kapsamında yer alan en tanınmış isimlerdir (Levin ve Nolan, 1991). William Glasser'in gerçeklik terapisinde (Reality Therapy) öğrenci-öğretmen etkileşimi ağır basmaktadır. Glasser'a göre (1999, s.191) tüm insanlar genetik yapılarına işlenmiş beş temel gereksinimle doğarlar: yaşamını sürdürme, ait olma, güç, eğlence ve özgürlük. Bu temel gereksinimler karşılandığında öğrenciler mutlu olur karşılanmadığında ise hayal kırıklığı yaşarlar ve istenmeyen davranışlar gösterirler. Bu nedenle okullar öncelikle bu temel gereksinimleri doyurmaya yönelik ortamı, etkinlikleri ve programları yaratmak zorundadır. Okulların ve öğretmenlerin ikinci amacı öğrencilerin iyi seçimler yapmasına yardımcı olmaktır. Glasser fiziksel ve psikolojik cezanın hiç bir şekilde uygun ve etkili olmayacağını, aksine çocuğa büyük zararlar verebileceğini belirtmektedir. Glasser gerçeklik terapisinin temelini aşağıdaki varsayımlara dayandırmaktadır (Charles, 1996):

1. Öğrenciler kendi davranışlarını kontrol edebilir.
2. İyi tercihler iyi davranışlara, kötü tercihler kötü davranışlara neden olur.
3. Öğretmenler her zaman öğrencilerin iyi tercih yapmasına yardımcı olmak zorundadır.
4. Öğrencilerine yakın ilgi gösteren öğretmenler olumsuz davranışlar için hiç bir şekilde özür kabul etmez.
5. Öğrencilerin olumsuz davranışlarına karşılık ussal sonuçlar uygulanmalıdır.
6. Sınıf içi kurallar gereklidir ve öğrenciler kurallara uymaya zorlanmalıdır. Kurallar öğrenciler ve öğretmen tarafından ortaklaşa oluşturulmalıdır.
7. Öğretmenler öğrencinin olumsuz davranışlarına ilişkin değer yargılarında bulunmasına izin vermeli. Öğrenci olumsuz davranışına ilişkin alternatif çözüm yollarını düşünemiyorsa öğretmen öğrenciye çözüm yolları sunmalı ve öğrencinin bunlardan birini seçmesini sağlamalıdır.
8. Sınıf içindeki kurallar ve davranışlara yönelik sorunlarla baş etmenin en etkili yolu sınıf içi toplantılar yapmaktır. Sınıf içi toplantıların amacı hatalı olan öğrenciyi bulmak ya da birilerini suçlamak değil sorunlara çözüm yolları bulmaktır.

Glasser (1999, s.294) gerçeklik terapisinin iki temel bölümden oluştuğunu belirtmektedir. Bunlar, danışmanlık ortamını oluşturmak ve davranış değişikliğine götüren yöntemleri kullanmaktır. Glasser iki bölümünde önemli olduğunu ancak uygun danışmanlık ortamı olmadan diğerinin gerçekleşemeyeceğini belirtmektedir. Amerika'da kalite okulları adıyla anılan okulların kurulmasında öncülük eden Glasser'in kurucusu olmamakla birlikte önemli ölçüde geliştirdiği diğer kuram denetim kuramıdır (control theory). Bu kuramın temelinde de insanların her davranışının kendileri için iyi olduğuna inandıkları yönde olacağına ilişkin bir iddia bulunmaktadır. Glasser bu yaklaşımı baskının eğitimde disiplin sağlama konusunda yarar sağlamayacağını göstermek amacıyla kullanmıştır (Glasser, 1999). Glasser, insanların kendileri için iyi olanı seçerek davrandığını ve herkesin ancak kendisini mutlak düzeyde kontrol edebileceğini belirten denetim kuramı günümüzde seçim kuramı (choice theory) adıyla anılmaktadır.

Rudolf Dreikurs öğrencilerin sınıf içinde olumsuz davranışlarının gerçek nedenlerini araştıran ilk kişiler arasında yer almaktadır. Dreikurs'a göre tüm insanlar öncelikle ait olma ve grup içinde önemli bir yere sahip olma arzusuna sahiptir. Öğrencilerin iyi ya da kötü tüm davranışları grup içinde

kabul görme amacına dönük olarak gerçekleşmektedir. Gruba ait olma duygusunu kazanmış öğrenciler çok ender olumsuz davranışlar gösterirler. Ait olma duygusunu kazanamamış ya da grupta sosyal kabul görmediğini düşünen öğrenciler ise önemli biriymiş gibi görünmek için olumsuz davranışlar sergileyerek hem öğretmeni hem de diğer öğrencileri rahatsız ederler (Wolfgang, 1999)

Ait olma duygusu bütün öğrencilerin kolayca kazanabileceği bir duygu değildir. Bu nedenle öğretmenlerin temel amacı demokratik bir sınıf ortamı oluşturarak öğrencilerin ait olma duygusu kazanmalarını sağlamak olmalıdır. Dreikurs demokratik sınıfta kuralların, prosedürlerin ve olumsuz davranışlara uygulanacak sonuçların öğretmen ve öğrenciler tarafından ortaklaşa oluşturulduğunu belirtmektedir. Dreikurs'a göre iyi bir disiplinin temelinde ceza, olumlu-olumsuz pekiştireçler ve övgü değil cesaretlendirme ve doğal-ussal sonuçlar vardır. Cesaretlendirme hem karşılıklı saygı ve sevgi duygusunu geliştirir hem de öğrencilere gelişimlerinin her aşamasında başarılı olma imkanı verir (Charles, 1996). Dreikurs'un ileri sürdüğü modelin varsayımları aşağıdaki gibi özetlenmektedir (Celep, 2000):

1. Uygun olmayan davranış; dikkat çekme, öç alma, yetersizlik gösterme ve güç gösterisinde bulunma gereksinmesinden kaynaklanır.
2. Dikkat amacına yönelik güdüleme doyurucu olduğunda, diğer güdüleme ile ilgili uygun olmayan davranışlar reddedilecektir.
3. Uygun olmayan bir davranış, öğrencilerin gereksinimlerini doyumak için yasal yollar bulma konusunda öğrencilere yardım etmek koşuluyla sınırlandırılır.
4. Öğrenciler davranışlarının yasal sonuçlarının gerektirdiği cezaları çektiklerinde sınıfta daha uygun davranışlar gösterirler.
5. Öğrenciye iki farklı davranış arasında seçim hakkı verme, öğrencilerin sorumluluk üstlenmeyi öğrenebilmeleri konusunda yeterli ilkeyi sunar.

Sınıf yönetimi ve disiplin modellerinin dayandığı temel yaklaşımlar Tablo 1'de gibi özetlenmektedir.

Bu çalışmada tartışılan temel yaklaşımlardan hangisinin daha çok işe yarayacağı konusunda kesin bir yargıya varmak zordur. Ancak, sınıf yönetimi alanındaki alanyazın eğitimcilerin tek bir yaklaşım yerine, öğrencilerin gelişim düzeylerine ve ortama göre farklı yaklaşımların kullanılması gerektiğini önermektedir. Örneğin Lasley (1986) ilköğretim düzeyindeki pek çok öğrenci için müdahaleci olmayan yaklaşımın uygun

olmayacağını ileri sürmektedir. Ona göre, bu düzeydeki öğrencilerin çoğu doğru davranışı yanlış davranışa angaje olarak öğrenmektedir. Bu nedenle ilköğretim düzeyinde davranış değiştirme (behavior modification) ve kararlı disiplin (Canter Modeli) gibi modeller daha yararlı olabilmektedir. Ancak bu düzeyde görev yapan öğretmenler öğrencilere kendi davranışlarını kontrol etme sorumluluğu vermek açısından zaman zaman etkileşimsel yaklaşımı da kullanmalıdırlar. Benzer şekilde Levin ve Nolan da (1991) davranış değiştirme modelinin ortaöğretim öğrencileri için etkili kullanımının zor olduğunu belirtmektedirler. Bu düzeydeki öğrenciler bilişsel ve ahlak gelişimi açısından daha ileri düzeydedirler. Bu nedenle öğrencilerin davranışlarını ödüllendirmek ya da cezalandırmak davranış değiştirmede etkili ve güçlü bir yol değildir.

Tablo 1. Sınıf Yönetimi ve Disiplin Modellerinin Dayandığı Temel Yaklaşımlar

	Müdahaleci Olmayan Yaklaşım	Etkileşimsel Yaklaşım	Müdahaleci Yaklaşım
Davranışların kontrol edilmesindeki temel sorumluluk	Öğrenciye ait	Öğrenci ve öğretmene ait	Öğretmene ait
Kuralların geliştirilmesi	Öğretmenin rehberliğinde öğrenciler geliştirir	Öğretmen ve öğrenciler ortaklaşa geliştirir	Öğretmen geliştirir
Temel vurgu	Duygu ve düşünceler	Davranış-duygu ve düşünceler	Davranış
Bireysel farklılıkların önemi	Yüksek düzeyde önemli	Orta düzeyde önemli	Düşük düzeyde önemli
Müdahale zamanı	Öğrenciye davranışlarını kontrol etmek için zaman verilir	Öğrenciye davranışlarını kontrol etmek için zaman verilir ancak grup hakları korunur	Davranışı değiştirmek için öğretmen hemen harekete geçer
Müdahale yöntemleri	Sözsüz mesajlar, özel görüşmeler, ben-mesajı	Grup toplantıları, Ussal sonuçlar	Ödüller, cezalar
Güç Kaynakları	Karizmatik ve uzmanlık gücü	Uzmanlık ve yasal güç	Ödül gücü ve zorlayıcı güç
Tanınmış modelciler	Gordon, Ginott	Dreikurs, Glasser	Canter, Axelrod

Kaynak: Levin, J.; Nolan, J. F. (1991). **Principles of Classroom Management. A Hierarchical Approach.** Prentice Hall, Inc. New York.

SONUÇ

Öğretmenlerin sınıf yönetiminde kullandıkları stratejileri etkileyen pek çok faktör vardır. Okulun içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve kültürel çevre, okulun sahip olduğu olanaklar, sınıfların sayısı, yaş ve kişilik gibi öğrenci özellikleri, öğretmenlerin kendi kişiliği, öğrencilere, eğitime ve

disipline yönelik inançları, almış oldukları eğitim, geçmiş yaşantı ve deneyimleri bu faktörler arasında yer almaktadır. Örneğin Lasley(1989) öğretmenlerin kullandığı yönetim stratejilerinin öğretmenlerin eğilim ve becerilerine bağlı olduğunu belirtmektedir. Lasley'e göre her öğretmen olumsuz davranış ile karşılaştığında belirli yollarda davranmaya eğilimlidir. Öğretmenlerin eğilimleri ile öğrencilerin gelişimsel düzeyleri uyuşmadığı zaman zorluklar çıkabilmektedir. Bu nedenle öğretmenler kendi eğilimlerini tanımlamalı ve eğilimleri ile öğrencilerin gelişimsel düzeyleri ve ihtiyaçları arasında bir eşleşme sağlamalıdır.

Çeşitli faktörlerin yanı sıra öğretmenlerin sınıf yönetimi stratejilerine yönelik kararlarını etkileyen ve kendince en iyi çözüm yolları sunan çok sayıda da model vardır. Modellerden bazıları zaman içinde popülerite kazanmış olmakla birlikte, modellerden hangisinin daha üstün olduğunu ortaya koyan kesin bir araştırma sonucu yoktur (Calloway, 1986). Bu nedenle belirli bir modele en iyi modeldir demek olanaksızdır. Ancak bu durum öyleyse modellerin ne olduğunu bilmeye gerek yok şeklinde yorumlanmamalıdır. Aksine, var olan bütün alternatif modelleri bilmek sınıf yönetimi ve disipline yönelik kişisel felsefenin oluşturulmasında, geliştirilmesinde ya da değiştirilmesinde son derece önemlidir. Ayrıca duruma uygun en iyi stratejinin seçilebilmesi açısından da alternatif modellerin ve dayandıkları psikolojik ve felsefi temellerin bilinmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Axelrod, S. (1977). **Behavior Modification for the Classroom Teacher**. McGraw-Hill, Inc.
- Baron, E.B. (1992). **Discipline Strategies for Teachers**. Fastback 344. Bloomington, IN. (ERIC Document Reproduction Service No. 356 883).
- Borich, G. D. (1996). **Effective Teaching Methods** (3rd. Ed). Prentice-Hall, Inc. New Jersey.
- Calloway. J. W. (1986). Classroom Management as perceived by Elementary, Secondary, and Special Educators in Mississippi. (**University of Mississippi. Unpublished Doctoral Dissertation**).
- Celep, C. (2000). **Sınıf Yönetimi ve Disiplini**. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Charles, C. M. (1996). **Building Classroom Discipline** (5th Ed). Longman Publisher, USA.

- Ellis, D. W.; Karr-Kidwell, P. J. (1995). **A Study of Assertive Discipline and Recommendations for Effective Classroom Management Methods.** (ERIC Document Reproduction Service No. 379 207).
- Glasser, W. (1999). Okulda Kaliteli Eğitim. (Çev. Ulaş Kaplan). Beyaz Yayınları, İstanbul.
- Hanif, M.; Nawaz, M.; Tanveer, S. A. (1979). Open Education Versus Back to Basics: An Analysis of the Issues. **Contemporary Education**, 50(2), 104-109.
- Lasley, T. (1989). A Teacher Development Model for Classroom Management. **Phi Delta Kappan**, 71 (1). 36-38.
- Levin, J.; Nolan, J. F. (1991). **Principles of Classroom Management. A Hierarchical Approach.** Prentice Hall, Inc. New York.
- Lunenberg, F. C.; Ornstein, A. C. (1991). **Educational Administration. Concepts and Practices.** Wadsworth Publishing Company, California.
- Newton, R. (1980). Models of Schooling and Theories of Discipline. **The High School Journal**, 63, 183-190.
- Tertemiz, N. (2000). Sınıf Yönetimi ve Disiplin. **Sınıf Yönetimi.** (Editör: Leyla Küçükahmet). Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.
- Wolfgang, C., Glickman, C. (1980). **Solving Discipline Problems: Strategies for Classroom Teachers.** Allyn and Bacon, Boston.
- Wolfgang, C. H. (1999). **Solving Discipline problems. Methods and Models for Today's Teachers.**(4th. Ed). Allyn and Bacon. Massachusetts.
- Zirpoli, T. J.; Melloy, K. J. (1997). **Behavior Management. Applications for teachers and Parents** (2nd Ed). Prentice-Hall, Inc. New Jersey.